

Ο ΠΑΡΕΥΞΕΙΝΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟ 19^ο ΚΑΙ 20^ο ΑΙΩΝΑ

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Δ.1.ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗ ΠΡΟΝΟΜΙΩΝ¹

- «Χάτι Σερίφ» (1839)
- «Χάτι Χουμαγούν» (1856)
- ⇒ θεωρητική ισονομία
- ⇒ θρησκευτική ελευθερία

ΚΑΙ ΟΙ ΘΕΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ

- ✓ ανάπτυξη εμπορίου –οικονομίας
- ✓ δημογραφική αύξηση ποντιακού πληθυσμού
- ✓ καλλιέργεια ελληνικής παιδείας
- ✓ ανάπτυξη της νεοελληνικής συνείδησης
- ✓ ποντιακός ελληνισμός από κρησφύγετα στα παράλια (καινούρια χωριά, εκκλησίες, σχολεία)
- ✓ έλεγχος εμπορίου Εύξεινου Πόντου και ενδοχώρας
- ✓ Τραπεζούντα ακμάζει ξανά

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΞυλεία

- απέραντα δάση (έλατα, πλατάνια, πεύκα κ.α.)
- Σινώπη, Τρίπολη, Κερασούντα, Τραπεζούντα, Σούρμενα
- Κερασούντα : εργοστάσια ατμοπριόνων για ξυλεία από έλατα
- Εξαγωγές λεπτοκαρυάς στο Αμβούργο, Τεργέστη, Ν. Υόρκη, Ρωσία

Αγροτική παραγωγή

- σιτάρι, καλαμπόκι, κριθάρι, όσπρια, πορτοκάλια, γεώμηλα, εξαίρετα καπνά Αμισού και Μπάφρας
- Τυροκομικά προϊόντα : δημοφιλή στην Κωνσταντινούπολη κ.α.

Μεταλλευτική δραστηριότητα

- Πλούσια κοιτάσματα αργύρου, χαλκού και μολύβδου στην οροσειρά του Παρυάδρου (Αργυρούπολη-Τρίπολη)

Βιοτεχνία – βιομηχανία

- χρυσοχοΐα, σιδηρουργία, χαλκουργία, ναυπηγική

Εμπορική δραστηριότητα

- (κυρία πλουτοπαραγωγική πηγή
- εμπορικά κέντρα : Αμισός, Τραπεζούντα, Κερασούντα, Οδησσός, Βραΐλα, Νοβοροσίτσι, Σεβαστούπολη.
- Νεότουρκοι προσπαθούν να περιορίσουν το εμπόριο των χριστιανών
- συνεργασία χριστιανών με τοπικές μουσουλμανικές εθνότητες
- ⇒ **Τα σπουδαιότερα εμπορικά κέντρα**

Τραπεζούντα :

- ως 1869 : 40% εμπορίου Περσίας κέρδος 200.000.000 φράγκα το χρόνο
- ελληνικά εμπορικά υποκαταστήματα και πρακτορεία μεταφορών στη Ρωσία, Περσία, Αγγλία, Κωνσταντινούπολη, Μασσαλία κ.α.
- εμπορικό σταυροδρόμι μεταξύ Δύσης και Ανατολής
- μετά το 1869 (Διώρυγα Σουέζ) : σταδιακή παρακμή
- και μετά το 1883 τέσσερις ελληνικοί τραπεζικοί - εμπορικοί οίκοι Τραπεζούντας και υποκατάστημα Τράπεζας Αθηνών ελέγχουν οικονομία ανατολικού Πόντου.

Λιμάνι Αμισού :

- εξαγωγές καπνού κ.α.

1869 : 156 /214 επιχειρήσεις ελληνικές

Κερασούντα : εφοπλιστικοί - εμπορικοί οίκοι Κωνσταντινίδη, Κακουλίδη, Σούρμελη, Πισσάνη

¹ Με το Χάτι Σερίφ (Hatt-i Serif) του 1839 αποφασίζονταν μεταρρυθμίσεις (Τανζιμάτ =μεταρρύθμιση, τακτοποίηση), με σκοπό τη βελτίωση των συνθηκών ζωής στην Αυτοκρατορία : σεβασμός της ασφάλειας, της τιμής και της περιουσίας των υπηκόων ανεξάρτητα από το θρήσκευμά τους και ισότητα απέναντι στο νόμο. Με το Χάτι Χουμαγιούν (Hatt-i Humayun) του 1856 θεσπιζόταν η ισότητα όλων των υπηκόων της Αυτοκρατορίας σε ζητήματα φορολογίας, στη συμμετοχή τους άνευ διακρίσεων στο υπαλληλικό σώμα, σε όλα τα διοικητικά και δικαστικά όργανα, στην εισαγωγή στις στρατιωτικές σχολές και στην εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας, η οποία δε θα αποτελούσε πια προνόμιο και αποκλειστικό βάρος των μουσουλμάνων.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

- αποτέλεσμα της οικονομικής άνθησης
- επιχειρηματίες πρόσφεραν ποσά υπέρ θρησκευτικών, εκπαιδευτικών, φιλανθρωπικών ιδρυμάτων
- αξιόλογοι επιστήμονες για ειδίκευση σε πανεπιστήμια Ευρώπης, για να μεταφέρουν νέες επιστημονικές μεθόδους διδασκαλίας.

Το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας

- ίδρυση 1682 από Σεβαστό Κυμινήτη
- λειτούργησε μέχρι το 1922
- έπαιξε σημαντικό ρόλο στην πνευματική-ηθική ανάπλαση -ανάπτυξη εθνικής συνείδησης.

Τα στατιστικά στοιχεία

- αρχές 20ού αιώνα κάθε ποντιακό χωριό με σχολείο – εκκλησία
- στατιστική Παναρέτου (1913): 697.000 Έλληνες
- Γ. Λαμψίδης : 1.890 εκκλησίες, 22 μοναστήρια, 1.647 παρεκκλήσια, 1.401 σχολεία με 85.890 μαθητές

*Παναγία Σουμελά***Το ελληνικό τυπογραφείο**

- 1880 Τραπεζούντα
- ανάπτυξη εθνικής συνείδησης - προετοιμασία για αντικατάσταση οθωμανικού καθεστώτος από ελεύθερο - δημοκρατικό πολίτευμα.

Η πατριωτική δράση της αστικής τάξης

- οι αστοί πρωτεργάτες στον αγώνα για ελευθερία
- πατριωτική δράση (από ρωσο-οθωμανικό πόλεμο 1828-1829 ως κρητική εξέγερση 1866-67)
- εθελοντική συμμετοχή των Ποντίων αγωνιστών στους ελληνο-οθωμανικούς πολέμους
- οικονομική ενίσχυση υπέρ των αγώνων (1912 : 12.000 λίρες Έλληνες Σαμψούντας στο ελληνικό Ναυτικό)

Η εχθρική πολιτική των Νεοτούρκων και η απόφαση για δημιουργία αυτόνομης Ποντιακής Δημοκρατίας

- δυσμενή οικονομικά, εκπαιδευτικά, στρατιωτικά και θρησκευτικά μέτρα
- αντίθεση με εξαγγελίες Προέδρου Η.Π.Α. Γ. Ουίλσον(αυτοδιάθεση λαών)
- Πόντιοι (κυρίως Διασποράς) αποφασίζουν να αγωνιστούν για Ποντιακή Δημοκρατία

Γυμνάσιον Κερασούντος

Δ.2. ΑΓΩΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΙΑΣ ΑΥΤΟΝΟΜΗΣ ΠΟΝΤΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ (1917-1922)**Πρωτεργάτες****Έλληνες Διασποράς :**

1. Κ. Κωνσταντινίδης (Μασσαλία)
2. Β. Ιωαννίδης και Θ. Θεοφύλακτος (Βατούμ)
3. Ι. Πασσαλίδης (Σοχούμ)
4. Λ. Ιωαννίδης και Φ. Κτενίδης (Κρασνοντάρ)

Έλληνες ιστορικού Πόντου :

1. μητροπολίτης Τραπεζούντας Χρύσανθος
2. μητροπολίτης Αμάσειας Γερμανός Καραβαγγέλης

Η ρωσική κατοχή και η προεδρία του Χρύσανθου² (Απρίλιος 1916-Φεβρουάριος 1918)

- Απρίλιος του 1916 (λίγο πριν από ρωσική κατοχή) : παράδοση Τραπεζούντας από Τούρκο Βαλή Μεχμέτ Τζεμάλ Αζμή μπέη στο μητροπολίτη Χρύσανθο.
- Χρύσανθος δεκτός από Ρώσους - προξενικούς εκπροσώπους (συνετή πολιτική προς μουσουλμάνους)
- δίχρονη προεδρία Χρύσανθου : δημοκρατία – αρμονική συμβίωση χριστιανών και μουσουλμάνων
- Φεβρουάριος 1918 : ρωσικός στρατός εγκαταλείπει Τραπεζούντα ³
- Ο Πόντος υπό την κατοχή των Νεοτούρκων

Ο Χρύσανθος
υποδέχεται τους
Ρώσους στην
Τραπεζούντα

Οι διώξεις και οι πρώτες προσπάθειες των Ποντίων για την ίδρυση κράτους (1917)

- Διώξεις Νεοτούρκων εναντίον Ποντίων
- φυγή Ελλήνων ανατολικού Πόντου -Καρς προς Ρωσία (εμφύλιος)
- Ιούλιος 1917, Ταϊγάνιο: Α' Πανελλήνιο Συνέδριο Ελλήνων Ρωσίας: εκλογή Κεντρικού Συμβουλίου για δημιουργία ανεξάρτητου Ποντιακού Κράτους (προσωρινή έδρα το Ροστόβ)
- Πόντιοι Διασποράς οργανώνονται : Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Καβάλα, Βόλος, πόλεις εξωτερικού.

Η δράση του Κ. Κωνσταντινίδη (Μασσαλία)

- υπομνήματα προς συμμαχικές δυνάμεις
- χάρτης με σύνορα προτεινόμενης ποντιακής δημοκρατίας (και καρτ-ποστάλ με γραπτό κείμενο)⁴
- Ρωσική επανάσταση (1917) ξεσηκώνει Έλληνες Πόντου για εθνικό αγώνα
- Φεβρουάριος 1918, Μασσαλία : πρώτο παγκόσμιο Παν-ποντιακό Συνέδριο (τηλεγράφημα Κ. Κωνσταντινίδη προς Λ. Τρότσκι για υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης)

Η στάση της κυβέρνησης Βενιζέλου

- αρχικά σύμφωνη με αγώνα και εθνικές διεκδικήσεις Ποντίων
- αλλαγή στάσης Βενιζέλου στο Συνέδριο Ειρήνης (Παρίσι, Δεκέμβριος 1918) :
 - ⇒ Υπό την πίεση των δυνάμεων
 - ⇒ Ελ. Βενιζέλος δεν συμπεριέλαβε Πόντο στις ελληνικές διεκδικήσεις
 - ⇒ συμφώνησε να παραχωρηθεί στην Αρμενική Δημοκρατία (υπό ίδρυση)

Η προτεινόμενη σημαία της
Δημοκρατίας του Πόντου

² Τον Φεβρουάριο του 1916 η τσαρική Ρωσία επιτίθεται στην Τουρκία και στις 18 Απριλίου 1916 καταλαμβάνει την Τραπεζούντα. Κατά την αποχώρηση των Τούρκων από την πόλη ο Βαλής είτε χαρακτηριστικά στον μητροπολίτη Τραπεζούντας Χρύσανθο, που τον άφηγε επικεφαλής της διοίκησης: "Από τους Έλληνες πήραμε τη χώρα τούτη και στους Έλληνες την επιστρέφουμε".

³ Η επικράτηση των μπολσεβίκων τον Οκτώβριο του 1917 στην Ρωσία είχε ως αποτέλεσμα την επίσημη Ρωσική παραίτηση από τα δικαιώματα πάνω στις βορειοανατολικές επαρχίες της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Αυτό σήμαινε και το τέλος της αυτονομίας των Ελλήνων του Πόντου και τον Φεβρουάριο του 1918 οι τουρκικές δυνάμεις κατέλαβαν επίσημα την Τραπεζούντα.

⁴ «Πολίτες τον Πόντου ξεσηκωθείτε! Θυμίστε στα φιλελεύθερα έθνη τα ύψιστα δικαιώματά σας για τη ζωή και την ανεξαρτησία»

Οι αντιδράσεις των Ποντίων

- απογοήτευση - έντονες διαμαρτυρίες Ποντίων (συνέδρια Μπακού, Κρασνοντάρ, Βατούμ, Μασσαλία)
- τηλεγραφήματα ποντιακών σωματείων στο Παρίσι για να μεταπείσουν τον πρωθυπουργό

ο Χρύσανθος στο Παρίσι

- Απρίλιος 1919 : επίσκεψη μητροπολίτη Χρύσανθου στο Βενιζέλο στο Παρίσι
 - ⇒ διεξοδική ενημέρωση - απόφαση Βενιζέλου να ενισχύσει προσπάθειες Ποντίων
 - ⇒ έγκρισή του στο μητροπολίτη να συνεχίσει προσπάθεια ενημέρωσης των πολιτικών
 - ⇒ κατανόηση αντιπροσώπων για αιτήματα Ελληνοποντίων (εξαίρεση οι Άγγλοι) στην πρόταση του μητροπολίτη να γίνει ο Πόντος
 - ⇒ Πρόεδρος Η.Π.Α. Ουίλσον συμφωνεί με ανακήρυξη ανεξαρτησίας Πόντου υπό ελληνική εντολή⁵

ο Χρύσανθος στο Εριβάν

- επίσκεψη Χρύσανθου στο Εριβάν : διαπραγματεύσεις με Αρμένιους και μουσουλμάνους Πόντου για συνομοσπονδία
- αμοιβαία καχυποψία - απώλεια πολύτιμου χρόνου

Η Συνθήκη Φιλίας Μπολσεβίκων-Κεμάλ- Ενίσχυση του Κεμάλ⁶

- Μάρτιος του 1921 : Συνθήκη φιλίας και συνεργασίας μεταξύ Μπολσεβίκων
- Οικονομική, στρατιωτική, ηθική ενίσχυση Κεμάλ >> συνέχιση επιχειρήσεων κατά Ποντίων
- υπερβολικές απαιτήσεις στη Συνδιάσκεψη Λονδίνου (δεν απορρίπτονται από συμμάχους)

Οι πρωτοβουλίες του μητροπολίτη Αμάσειας Γερμανού

- 10 Μαρτίου 1921 : πρόταση μητροπολίτη Αμάσειας Γερμανού στον ΥΠΕΞ Μπαλτατζή για συνεργασία με Κούρδους και Αρμένιους εναντίον Κεμάλ
- κυβέρνηση Γούναρη δεν πήρε πρωτοβουλία >> απογοήτευση Ποντίων
- Δύο Συνέδρια (πρωτοβουλία Γερμανού Καραβαγγέλη) : Κωνσταντινούπολη (17 Αυγούστου 1921) - Αθήνα (4 Σεπτεμβρίου 1921)

Η τελευταία προσπάθεια ποντοαρμενικής συνεργασίας – Η κατάρρευση του μικρασιατικού μετώπου

- αρχές 1922 : τελευταία προσπάθεια ποντοαρμενικής συνεργασίας
- Αύγουστος 1922: αντεπίθεση Κεμάλ (με υποστήριξη μπολσεβίκων, Ιταλίας, Γαλλίας και σιωπηρή σύμπραξη Αγγλίας)>> κατάρρευση μετώπου⁷
- καταδίκη σε θάνατο των πρωτεργατών του ποντιακού αγώνα

Οι Πόντιοι της Ρωσίας

- 500.000 Πόντιοι στη Ρωσία
- 1918 : ομαδικές μετοικεσίες καταδιωγμένων Ποντίων στη Ρωσία >>> άνω 750.000
- Σήμερα : άνω των 500.000 Ποντίων (διατηρούν ελληνοποντιακές παραδόσεις)

Η Συνθήκη της Λωζάννης 1923

- αναγκαστική ανταλλαγή πληθυσμών >> τέλος ελληνικής παρουσίας στον Πόντο

⁵ Η απάντηση του προέδρου των ΗΠΑ στο μητροπολίτη Χρύσανθο : «Είναι θαυμάσια όσα μου λέτε. Ο Πόντος πρέπει να γίνει ανεξάρτητος. Μίαν ψήφον έχω εις την Συνδιάσκεψιν, αλλά θα την διαθέσω υπέρ τον λαού σας»

⁶ Μετά την ήττα του Βενιζέλου στις εκλογές του 1920 και την επάνοδο του βασιλιά Κωνσταντίνου, οι πρώην συμμαχικές δυνάμεις της Αντάντ εγκατέλειψαν την Ελλάδα και στράφηκαν προς τον Κεμάλ, τον διαφανόμενο νικητή της αναμέτρησης με την Ελλάδα. Το νέο σοβιετικό καθεστώς υποστήριξε επίσης τον Κεμάλ, παρέχοντάς του – βάσει της Συνθήκης Φιλίας του 1921- όπλα και οικονομική βοήθεια.

⁷ Τον Αύγουστο του 1922 ο Κεμάλ, ενισχυμένος από την υποστήριξη των πρώην συμμάχων της Ελλάδας και της ΕΣΣΔ, εξαπολύει την τελική του αντεπίθεση εναντίον των στρατευμάτων της Ελλάδας στο μικρασιατικό μέτωπο. Ο ελληνικός στρατός, καταπονημένος και ελλιπώς εφοδιασμένος, υποχωρεί προς τη Σμύρνη. Οι Τούρκοι εισέρχονται στη Σμύρνη στα τέλη Αυγούστου, διαπράττουν φοβερή σφαγή των Ελλήνων αμάχων και πυρπολούν την πόλη (μικρασιατική καταστροφή)

Δ.3.Η ΜΕΘΟΔΕΥΜΕΝΗ ΕΞΟΝΤΩΣΗ (ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ) ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ**Χρονικά όρια και αριθμητικά δεδομένα**

- γενοκτονία Αρμενίων (1915)
- μεθοδευμένη εξόντωση Ποντίων : 1916-1923.
- θανατώθηκαν 353.000 από τους 697.000 Πόντιους του 1913 (πάνω από 50%)⁸
- *τρόποι εξόντωσης* : δολοφονίες σε πόλεις και χωριά, εξορίες, φυλακές, τάγματα εργασίας («αμελέ ταμπουρού»)

Σύγκριση με γενοκτονία Εβραίων

- πολλά κοινά χαρακτηριστικά
- δύο βασικές διαφορές (Π. Ενεπεκίδης)
- καμία ιδεολογική, κοσμοθεωρητική ή ψευδοεπιστημονική θεμελίωση περί γενετικής, ευγονικής και αρίας ή σημιτικής φυλής
- Εξυπηρετούσε την πρακτική πολιτική σκοπιμότητα της εκκαθάρισης της Μ. Ασίας από το ελληνικό στοιχείο.

Η δεύτερη φάση των διωγμών

- 19 Μαΐου 1919 : αποβίβαση Κεμάλ στη Σαμψούντα >>> οργάνωση β' φάσης διωγμών

Η ανταλλαγή και η διασπορά των Ποντίων

- 24 Ιουλίου 1923 : Συνθήκη Λωζάννης (σύνορο ο Έβρος)
- 30 Ιανουαρίου 1923 : σύμβαση Λωζάννης Περί ανταλλαγής των Πληθυσμών
- οι περισσότεροι Έλληνες ήδη είχαν εγκαταλείψει την περιοχή πριν από τη σύμβαση

Παρευξείνιος ελληνισμός :

- εξοντώθηκε (1914-1924) ή
- έφυγε προς Ευρώπη, Αμερική, Περσία (Ιράν), Σοβιετική Ένωση, Ελλάδα.

*Στα Τάγματα εργασίας**Ένοπλοι Πόντιοι αγωνιστές**Θύματα των διωγμών εναντίον των Ποντίων*

⁸ Στις 16 Ιουλίου 1916 ο Γερμανός πρόξενος της Αμισού Kuckhoff έγραφε στο υπουργείο Εσωτερικών, στο Βερολίνο: «Σύμφωνα με αξιόπιστες πηγές, το σύνολο του ελληνικού πληθυσμού της Σινώπης και της παραλιακής περιοχής της επαρχίας Κασταμονής έχει εξοριστεί. Εξορία και εξολόθρευση είναι στα τουρκικά η ίδια έννοια, γιατί όποιος δε δολοφονείται, πεθαίνει τις περισσότερες φορές από τις αρρώστειες και την πείνα»

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ**Δ.1. Οικονομική και πνευματική ανάπτυξη**

1. Ποια προνόμια παραχωρήθηκαν στους υπόδουλους Έλληνες κατά τον 19^ο αιώνα και ποιες ήταν οι θετικές συνέπειες των προνομίων αυτών για τον Ποντιακό Ελληνισμό;
2. Να αναφερθείτε στην οικονομική ανάπτυξη του Ποντιακού Ελληνισμού κατά τον 19^ο αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}.
3. Η εκμετάλλευση του δασικού πλούτου του Πόντου κατά τον 19^ο αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}.
4. Να αναφερθείτε στη γεωργική οικονομία, τη μεταλλευτική δραστηριότητα και την ανάπτυξη της βιοτεχνίας και βιομηχανίας του Πόντου κατά τον 19^ο αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}.
5. Ποια ήταν η ανάπτυξη του διαμετακομιστικού εμπορίου του Πόντου κατά τον 19^ο αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}.
6. Ποια ήταν η εμπορική δραστηριότητα στις κυριότερες εμπορικές πόλεις του Πόντου κατά τον 19^ο αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}.
7. Να αναφερθείτε στην εμπορική ανάπτυξη της Τραπεζούντας κατά τον 19^ο αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}.
8. Να αναφερθείτε στην εμπορική ανάπτυξη της Κερασούντας και της Αμισού κατά τον 19^ο αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}.
9. Ποια ήταν η πνευματική δραστηριότητα των Ελλήνων του Πόντου κατά τον 19^ο αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}.
10. Με ποιους τρόπους οι επιχειρηματίες του Πόντου συνετέλεσαν στην πνευματική και καλλιτεχνική αναγέννηση της περιοχής κατά τον 19^ο αιώνα και στις αρχές του 20^{ου};
11. Ποια ήταν η σπουδαιότερη ελληνική σχολή του Πόντου και ποια η προφορά της;
12. Ποια ήταν τα σπουδαιότερα πνευματικά ιδρύματα του Πόντου και ποια η προφορά τους;
13. Να αναφερθείτε στην πατριωτική δράση που ανέπτυξε η αστική τάξη του Πόντου κατά το 19^ο αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}.
14. Πώς αντέδρασαν οι Έλληνες του Πόντου στην πολιτική που εφάρμοσαν οι νεοτουρκικές κυβερνήσεις απέναντί τους στις αρχές του 20^{ου} αιώνα;

Δ.2. Αγώνες για τη δημιουργία μιας αυτόνομης Ποντιακής Δημοκρατίας (1917-1922)

15. Ποιοι Πόντιοι Έλληνες αναδείχθηκαν πρωτεργάτες στους αγώνες για τη δημιουργία αυτόνομης ποντιακής δημοκρατίας;
16. Πώς διοικήθηκε η Περιοχή της Τραπεζούντας από τον Απρίλιο του 1916 έως τον Φεβρουάριο του 1918;
17. Ποιες ήταν οι άμεσες συνέπειες της αποχώρησης του ρωσικού στρατού από την Τραπεζούντα τον Φεβρουάριο του 1918;
18. Πότε οργανώθηκε το Α' Πανελλήνιο Συνέδριο των Ελλήνων της Ρωσίας και ποιες αποφάσεις έλαβε;
19. Ποιες πρωτοβουλίες ανέλαβαν οι Πόντιοι Έλληνες για τη δημιουργία αυτόνομης ποντιακής δημοκρατίας από τον Ιούλιο του 1917 έως και το Φεβρουάριο του 1918;
20. Ποια ήταν η δράση του Κ. Κωνσταντινίδη για τη δημιουργία αυτόνομης ποντιακής δημοκρατίας;
21. Ποια ήταν η στάση της ελληνικής κυβέρνησης του Ελευθερίου Βενιζέλου στο Ποντιακό Ζήτημα στη διάρκεια του Συνεδρίου Ειρήνης στο Παρίσι και πώς αντέδρασαν οι Πόντιοι έως και τον Απρίλιο του 1919;
22. Ποια ήταν η δράση του μητροπολίτη Χρύσανθου για τη δημιουργία αυτόνομης ποντιακής δημοκρατίας;
23. Ποιο πολιτικό γεγονός που λειτούργησε ως ταφόπετρα του ποντιακού ζητήματος κατά το 1921 και ποιες δυνατότητες έδωσε στον Κεμάλ;
24. Ποια ήταν η δράση του μητροπολίτη Αμάσειας Γερμανού Καραβαγγέλη για τη δημιουργία αυτόνομης ποντιακής δημοκρατίας κατά το 1921;
25. Ποια ήταν η κατάληξη το 1922 της προσπάθειας των Ποντίων για τη δημιουργία αυτόνομης ποντιακής δημοκρατίας;
26. Να αναφερθείτε στην παρουσία του ποντιακού ελληνισμού στη Ρωσία.

Δ.3. Η μεθοδευμένη εξόντωση (γενοκτονία) των Ελλήνων του Πόντου

27. Ποιος είναι ο τραγικός απολογισμός της μεθοδευμένης εξόντωσης των Ποντίων από τους Νεότουρκους και τους Κεμαλικούς ως το 1923 και με ποιους τρόπους πραγματοποιήθηκε η εξόντωση αυτή;

28. Ποιες είναι οι διαφορές που παρουσιάζει η γενοκτονία των Ποντίων με τη γενοκτονία των Εβραίων κατά τον Π. Ενεπεκίδη;
29. Πότε άρχισε η β' φάση των διωγμών εναντίον των Ελλήνων;
30. Ποιες ρυθμίσεις επέβαλλαν η Συνθήκη και η Σύμβαση της Λοζάνης του 1923;
31. Ποια ήταν η μοίρα των Ελλήνων του Πόντου κατά την περίοδο 1914-1924;

ΟΡΙΣΜΟΙ

Φροντιστήριο Τραπεζούντας : Ήταν το σπουδαιότερο ελληνικό εκπαιδευτικό ίδρυμα του Πόντου. Το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας, που είχε ιδρύσει το 1682 ο μεγάλος Τραπεζούντιος δάσκαλος του Γένους Σεβαστός Κυμινήτης και λειτούργησε παρά τις αντιξοότητες μέχρι το 1922, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην πνευματική και ηθική ανάπτυξη των Ελληνοποντίων και στην ανάπτυξη της εθνικής τους συνείδησης.

Τυπογραφείο Τραπεζούντας : Το ελληνικό τυπογραφείο, το οποίο εγκαταστάθηκε το 1880 στην Τραπεζούντα, συνέβαλε αποφασιστικά στην ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης και την προετοιμασία ενός αγωνιστικού κλίματος για την αντικατάσταση του οθωμανικού καθεστώτος από ένα ελεύθερο και δημοκρατικό πολίτευμα.

Α' Πανελλήνιο Συνέδριο Ελλήνων Ρωσίας : Στις δύσκολες εκείνες στιγμές, Μετά την αποχώρηση των Ρώσων από την Τραπεζούντα και την επιστροφή της περιοχής στους Νεοτούρκους (Φεβρουάριος 1918), χιλιάδες Έλληνες του ανατολικού Πόντου και του Καρς, για να γλιτώσουν από τις διώξεις από τους Νεότουρκους, πήραν το δρόμο της φυγής προς τη Ρωσία, η οποία δοκιμαζόταν τότε από εμφύλιο πόλεμο. Ο ξεριζωμός των Ελλήνων της Μικράς Ασίας ευαισθητοποίησε τους Έλληνες της Ρωσίας, οι οποίοι ήδη από το Α' Πανελλήνιο Συνέδριο, τον Ιούλιο του 1917 στο Ταϊγάνιο αποφάσισαν την εκλογή Κεντρικού Συμβουλίου για τη δημιουργία ανεξάρτητου Ποντιακού Κράτους, με προσωρινή έδρα την πόλη Ροστόβ.

Α' Παγκόσμιο παν-ποντιακό Συνέδριο : ενώ στο Το πρώτο παγκόσμιο Παν-ποντιακό Συνέδριο, που οργανώθηκε στη Μασσαλία το Φεβρουάριο του 1918. Κατά τη διάρκειά του, ο Κ. Κωνσταντινίδης, με τηλεγράφημα που έστειλε στον Λ. Τρότσκι, ζήτησε επίσημα την υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης, η οποία όμως, όπως απεδείχθη από τις εξελίξεις, δόθηκε στον Κεμάλ.

Συνθήκη Φιλίας και Συνεργασίας Μπολσεβίκων-Κεμάλ (Μάρτιος 1921) : Το πολιτικό γεγονός που λειτούργησε ως ταφόπετρα του ποντιακού ζητήματος ήταν η συνθήκη φιλίας και συνεργασίας που υπογράφηκε το Μάρτιο του 1921 ανάμεσα στους Μπολσεβίκους και τον Κεμάλ. Η συνθήκη αυτή έδωσε στον αδύναμο ως τότε Κεμάλ την οικονομική, στρατιωτική και ηθική δυνατότητα να συνεχίσει τις επιχειρήσεις του κατά των Ποντίων και, ακόμη, να εμφανιστεί στη Συνδιάσκεψη του Λονδίνου με υπερβολικές απαιτήσεις, που λόγω της ιστορικής συγκυρίας δεν απορρίφθηκαν από τις νικήτριες Δυνάμεις, παρά το γεγονός ότι ήταν σύμμαχοι με τους Έλληνες.

Συνέδρια Κωνσταντινούπολης (17 Αυγούστου 1921) και Αθηνών (4 Σεπτεμβρίου 1921) : Μετά την αποτυχία της πρότασης του Γερμανού Καραβαγγέλη για συνεργασία με τους Κούρδους και τους Αρμένιους εναντίον του κινήματος του Κεμάλ (10 Μαρτίου 1921), οι Πόντιοι, απογοητευμένοι, με πρωτοβουλία του Γερμανού Καραβαγγέλη, διοργάνωσαν δύο Συνέδρια, στην Κωνσταντινούπολη στις 17 Αυγούστου 1921 και στην Αθήνα στις 4 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ (με τη σειρά που αναφέρονται στο σχολικό βιβλίο)		
Δ.1. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	1839	Έκδοση του Χάτι Σερίφ
	1856	Έκδοση του Χάτι Χουμαγούν
	ως το 1869	Τραπεζούντα : ελέγχει το 40% του εμπορίου της Περσίας Τραπεζούντα : το εμπόριο αποφέρει κέρδος 200.000.000 φράγκα το χρόνο
	1869	λειτουργία διώρυγας του Σουέζ
	μετά το 1869	σταδιακή παρακμή λιμανιού Τραπεζούντας
	και μετά το 1883	Τραπεζούντα : τέσσερις ελληνικοί τραπεζικοί - εμπορικοί οίκοι και το υποκατάστημα της Τράπεζας Αθηνών ελέγχουν την οικονομία του ανατολικού Πόντου.
	1869	Αμισός : 156 στις 214 επιχειρήσεις είναι ελληνικές
	1682	ίδρυση Φροντιστηρίου Τραπεζούντας από το Σεβαστό Κυμινήτη
	1913	στατιστική Παναρέτου : 697.000 Έλληνες κάτοικοι στον Πόντο – στατιστική Λαμψίδη
	1880	ίδρυση ελληνικού τυπογραφείου στην Τραπεζούντα
	1828-1829	ρωσο-οθωμανικός πόλεμος (συμμετοχή Ποντίων)
	1866-67	κρητική εξέγερση (συμμετοχή Ποντίων)
	1912	Έλληνες της Σαμψούντας προσφέρουν 12.000 λίρες στο ελληνικό Ναυτικό
Δ.2. ΑΙΩΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΙΑΣ ΑΥΤΟΝΟΜΗΣ ΠΟΝΤΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ (1917-1922)	1916 Απρίλιος	παράδοση της Τραπεζούντας από τον Τούρκο Βαλή Μεχμέτ Τζεμάλ Αζή μπέη στο μητροπολίτη Χρύσανθο – έναρξη ρωσικής κατοχής
	1918 Φεβρουάριος	ο ρωσικός στρατός εγκαταλείπει την Τραπεζούντα
	1917 Ιούλιος	Ταϊγάνιο: Α' Πανελλήνιο Συνέδριο Ελλήνων Ρωσίας : εκλογή Κεντρικού Συμβουλίου για δημιουργία ανεξάρτητου Ποντιακού Κράτους (προσωρινή έδρα το Ροστόβ)
	1918 Φεβρουάριος	Μασσαλία : πρώτο παγκόσμιο Παν-ποντιακό Συνέδριο (τηλεγράφημα Κ. Κωνσταντινίδη προς Α. Τρότσκι για υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης)
	1918 Δεκέμβριος	Παρίσι : έναρξη Συνεδρίου Ειρήνης – ο Βενιζέλος δεν συμπεριλαμβάνει τον Πόντο στις ελληνικές διεκδικήσεις – συμφωνεί να παραχωρηθεί στην υπό ίδρυση Αρμενική Δημοκρατία
	1919 Απρίλιος	επίσκεψη μητροπολίτη Χρύσανθου στο Βενιζέλο στο Παρίσι – αλλαγή στάσης Βενιζέλου
	1921 Μάρτιος	Συνθήκη φιλίας και συνεργασίας μεταξύ Μπολσεβίκων-Κεμάλ
	10 Μαρτίου 1921	πρόταση μητροπολίτη Αμάσειας Γερμανού στον ΥΠΕΞ Μπαλτατζή συνεργασία με Κούρδους και Αρμένιους εναντίον Κεμάλ
	17 Αυγούστου 1921	Συνέδριο στην Κωνσταντινούπολη (πρωτοβουλία Γερμανού Καραβαγγέλη)
	4 Σεπτεμβρίου 1921	Συνέδριο στην Αθήνα (πρωτοβουλία Γερμανού Καραβαγγέλη)
	αρχές 1922	τελευταία προσπάθεια ποντοαρμενικής συνεργασίας
	Αύγουστος 1922	αντεπίθεση Κεμάλ – μικρασιατική καταστροφή
	1918	ομαδικές μετοικεσίες καταδιωγμένων Ποντίων στη Ρωσία
	24 Ιουλίου 1923	Συνθήκη της Λωζάννης
	30 Ιανουαρίου 1923	Σύμβαση Λωζάννης Περί Ανταλλαγής των Πληθυσμών
Δ.3. Η ΜΕΘΟΔΕΥ-ΜΕΝΗ ΕΞΟΝΤΩΣΗ	1915	γενοκτονία Αρμενίων
	1916-1923	μεθοδευμένη εξόντωση Ποντίων (γενοκτονία)
	19 Μαΐου 1919	αποβίβαση Κεμάλ στη Σαμψούντα - οργάνωση β' φάσης διωγμών
	24 Ιουλίου 1923	Συνθήκη της Λωζάννης
	30 Ιανουαρίου 1923	Σύμβαση Λωζάννης Περί Ανταλλαγής των Πληθυσμών

ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΩΝ

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ 2010

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε στη διπλωματική δραστηριότητα που ανέπτυξε το 1919 ο μητροπολίτης Χρύσανθος, όσον αφορά το Ποντιακό Ζήτημα, στη Συνδιάσκεψη της Ειρήνης στο Παρίσι (μονάδες 15) και στις διαπραγματεύσεις του με τους Αρμένιους μέχρι την υπογραφή της συνθήκης φιλίας και συνεργασίας ανάμεσα στους Μπολσεβίκους και τον Κεμάλ τον Μάρτιο του 1921 (μονάδες 10). **Μονάδες 25**

Κείμενο Α

Τήν ουσιαστική ευθύνη για την προβολή των ποντιακών θέσεων στη Συνδιάσκεψη της Ειρήνης ανέλαβε ο μητροπολίτης Χρύσανθος. Από το 1919 ως το 1922 ο θρησκευτικός αυτός ηγέτης υπήρξε ο δυναμικός εκφραστής του κινήματος για την ίδρυση ποντιακού κράτους. Σε τελευταία ανάλυση ο Χρύσανθος, καθώς και όλες οι ποντιακές οργανώσεις, επιθυμούσε την ένωση του Πόντου με το ελεύθερο ελληνικό κράτος. [...]

Έτσι, μαζί με τον Τοποτηρητή του Πατριαρχικού Θρόνου, Μητροπολίτη Προύσης Δωρόθεο, και τον Πατριαρχικό σύμβουλο γιατρό Αλέξανδρο Παππά, ο Χρύσανθος πήγε στο Παρίσι για να αντιπροσωπεύσει εκεί στην Διάσκεψη τα δίκαια του αλύτρωτου ποντιακού ελληνισμού. Χωρίς χρονοτριβή ο Χρύσανθος, με την βοήθεια του Παππά, προετοίμασε ένα εκτενές υπόμνημα [...] (με το οποίο) ζητούσε την απαλλαγή του ελληνικού στοιχείου από το τουρκικό και την ίδρυση ενός «Αυτόνομου Ελληνικού Κράτους». [...] Ο Γάλλος διπλωμάτης (Ζύλ Καμπόν) υπέδειξε στον Μητροπολίτη να προετοιμάσει το έδαφος παρουσιάζοντας τις αξιώσεις του στους Βρετανούς και Αμερικανούς αντιπροσώπους. Τήν υπόδειξη αυτή ο Χρύσανθος άκολούθησε χωρίς καθυστέρηση. Υπό το πνεύμα εκείνου του υπομνήματος μίλησε ο Μητροπολίτης στο Γάλλο πρωθυπουργό Πουανκαρέ καθώς και στα μέλη της αγγλικής αποστολής. Στόν Κλεμανσώ ειδικά έδωσε και πρόσθετο σημείωμα περί του ποντιακού ζητήματος...

Α. Άλεξανδρής, Η ανάπτυξη του έθνικού πνεύματος των Ελλήνων του Πόντου, 1918-1922: Έλληνική εξωτερική πολιτική και τουρκική αντίδραση, στο: *Μελετήματα γύρω από τον Βενιζέλο και την εποχή του*, με την εποπτεία Θ. Βερέμη και Ο. Δημητρακόπουλου (Δοκίμιο-Ιστορία, 1), Αθήνα: Φιλιππότης, 1980, σσ. 436-437.

Κείμενο Β

Ο Χρύσανθος άκολουθώντας τις οδηγίες του Βενιζέλου, συνομίλησε ανεπίσημα με τους Αρμένιους αντιπροσώπους στη Διάσκεψη της Ειρήνης τον Μάιο του 1919 στο Παρίσι. Έτσι, παρόλο που παρέμεινε ένας άφοσιωμένος θιασώτης του ποντιακού κινήματος ανεξαρτησίας, μετά τις συναντήσεις του με τον Βενιζέλο δέχθηκε να διερευνήσει τις πιθανότητες άρμενο-ποντιακής συνεργασίας. Μιά τέτοια πρόταση έγινε περισσότερο έλκυστική μετά την άποτυχία του Μητροπολίτη να εξασφαλίσει συγκεκριμένη βοήθεια για την ίδρυση χωριστού κράτους Πόντου κατά τη διάρκεια των διπλωματικών του ένεργειών στην Εύρώπη τό καλοκαίρι του 1919. [...] Συνεχίζοντας τη διπλωματική του προσπάθεια, ο Χρύσανθος έφθασε στην άρμενική πρωτεύουσα Έριβάν. Εκεί έλαβε μέρος σε παρατεταμένες συνδιασκέψεις με την άρμενική κυβέρνηση από τις 10 ως τις 16 Ιανουαρίου 1920. [...] Τελικά, αυτές οι παρατεταμένες διαπραγματεύσεις τερματίσθηκαν όταν οι έλληνες Πόντιοι και η άρμενική κυβέρνηση του Έριβάν συμφώνησαν να δημιουργηθεί μία «ποντιο-άρμενική συνομοσπονδία», έμεινε όμως να καθορισθεί έπακριβώς ο βαθμός όμοσπονδοποίησής της. Η συμφωνία υπογράφτηκε από τον Άρμένιο Πρωθυπουργό Α. Χατισιάν και τον Μητροπολίτη Χρύσανθο...

Α. Άλεξανδρής, Η ανάπτυξη του έθνικού πνεύματος των Ελλήνων του Πόντου, 1918-1922: Έλληνική εξωτερική πολιτική και τουρκική αντίδραση, στο: *Μελετήματα γύρω από τον Βενιζέλο και την εποχή του*, με την εποπτεία Θ. Βερέμη και Ο. Δημητρακόπουλου (Δοκίμιο-Ιστορία, 1), Αθήνα: Φιλιππότης, 1980, σσ. 446-448.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ 2008

Αντλώντας στοιχεία από το κείμενο που ακολουθεί και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να αιτιολογήσετε τη στάση του Ελ. Βενιζέλου στις εθνικές διεκδικήσεις των Ελλήνων του Πόντου στο συνέδριο Ειρήνης στο Παρίσι (μονάδες 15) και να αναφέρετε τις άμεσες αντιδράσεις των Ποντίων που αυτή προκάλεσε (μονάδες 10). **Μονάδες 25**

«Στο ανά χείρας ιστόρημα περιορίζομαι να επισημάνω ορισμένα γεγονότα.

Πρώτον ότι η επίσημη Ελλάδα, εκπροσωπούμενη από τον Βενιζέλο, δεν αγωνίστηκε, ούτε επεδίωξε καν την απόκτηση των κατοικουμένων κατά πλειοψηφία από Έλληνες παραλίων της Μαύρης Θάλασσας. Κι όχι μόνο

τούτο, αλλά υπήρξε χλιαρή και άτονη η όλη υποστήριξη προς τα διαβήματα των Ποντίων προς τους Μεγάλους Νικητές του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Για τους εξής λόγους:

Πρώτον, γιατί ο Βενιζέλος απέβλεπε στο να φθάσει η Ελλάδα στα πρόθυρα της Κωνσταντινούπολης, να πατήσει πόδι στην Ιωνία και να παγιώσει αυτή την επέκταση, για την οποία ήδη είχε συναντήσει ζωηρές αντιδράσεις που, με άπειρες δυσκολίες, εξουδετέρωσε ή παρέκαμψε. Δεν ήθελε, λοιπόν, να φανεί υποστηρίζοντας υπερφίαλες αξιώσεις.

Δεύτερον, γιατί, λόγω της γεωγραφικής θέσης του Πόντου, θα ήταν ακατόρθωτο εγχείρημα η αποστολή στρατευμάτων για την απελευθέρωσή του. Κι αν ακόμα η Αντάντ επιδίκαζε στην Ελλάδα, με τη Συνθήκη των Σεβρών, και τον Πόντο, πάλι δε θα μπορούσαμε να τον κρατήσουμε, γιατί ήταν πολύ μακριά από τις βάσεις ανεφοδιασμού. Και η διασπορά των στρατιωτικών δυνάμεων θα ήταν σε βάρος μας. Ενώ ο Κεμάλ θα είχε την ευχέρεια να μετακινεί το στρατό του άλλοτε κατά του βορείου μετώπου, άλλοτε κατά του δυτικού.

Τρίτον, γιατί οι τουρκοσοβιετικές συνεννοήσεις και συμφωνίες εδημιούργησαν μια νέα τάξη πραγμάτων στην περιοχή Ανατολικής Μικρασίας, Πόντου, Καυκάσου, Περσίας και προξένησαν πολλές ανησυχίες στην Αγγλία και στις άλλες Δυτικές Δυνάμεις, που ενδιαφέρονταν για την εκμετάλλευση των πετρελαιοφόρων περιοχών.

Όλα αυτά τα έβλεπε ο Βενιζέλος και αποθάρρυνε τις επιτροπές των Ποντίων που πολιορκούσαν τις αντιπροσωπείες των Μεγάλων στις Διασκέψεις. Η ένωση του Πόντου με την Ελλάδα ήταν κάτι παραπάνω από ανέφικτη, ήταν ουτοπική –αυτό έβλεπε ο Βενιζέλος».

Φ. Κλεάνθη, *Έτσι χάσαμε τη Μικρασία*, σσ. 183-184.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ 2011

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε στη συμβολή του διαμετακομιστικού εμπορίου στην οικονομική ανάπτυξη του Ποντιακού Ελληνισμού κατά τον 19ο και τις αρχές του 20ου αιώνα. **Μονάδες 25**

Κείμενο Α

Στήν Τραπεζούντα τό 1869 η αξία των εισαγωγών είχε φθάσει στά 62.787.464 φράγκα, με χώρες προελεύσεως κατά σειρά: Αγγλία, Περσία, Γαλλία, Ρωσία, Έλβετία και προτελευταία την Ελλάδα με 131.150 φράγκα, και των εξαγωγών στά 37.901.438 φράγκα, με προορισμό κατά σειρά: Περσία, Κωνσταντινούπολη, Ρωσία, Γαλλία, Καύκασο κ.ά. Τόν ίδιο χρόνο είχαν έρθει στο λιμάνι της Τραπεζούντας 297 ατμόπλοια και 704 ιστιοφόρα. Με τις χερσαίες συγκοινωνίες και ιδιαίτερα από τὸ δρόμο Τραπεζούντας - Έρζερούμ - Ταυρίδας πολλά караβάνια μετέφεραν έμπορεύματα πρὸς και ἀπὸ τὸ έσωτερικό τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, πρὸς τὴν Περσία και ἄλλες χώρες.

Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τ. ΙΓ': *Νεώτερος Ἑλληνισμός ἀπὸ τὸ 1833 ὡς τὸ 1881*, Ἀθήνα: Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, 1977, σ.435.

Κείμενο Β

Στόν Πόντο ἡ οἰκονομική δραστηριότητα περιοριζόταν στήν παραλιακή ζώνη και σ' αὐτή πάλι ἤκμαζε τὸ ἑλληνικό στοιχείο. Τὸ σπουδαιότερο κέντρο ἦταν ἡ Τραπεζούντα, πού βρισκόταν στοῦ τέρμα τοῦ χερσαίου δρόμου και στοῦ ἐπίκεντρο τῆς ἐπικοινωνίας τῆς Περσίας και τῆς Κασπίας με ὅλη τὴ Μικρὰ Ἀσία και με τὴ Δύση. Τὸ ἐμπόριο τῆς Τραπεζούντας ἀναπτύχθηκε ιδιαίτερα ἀπὸ τὸ 1883, ὅταν ἡ Ρωσία ἀπέκλεισε τὴν ὁδὸ μέσω Καυκάσου στοῦ περσικό ἐμπόριο, μέχρι τὸ 1906, ὅποτε ἀποκαταστάθηκε πάλι ἡ ἐπικοινωνία μέσω Ρωσίας. Στοῦ διαμετακομιστικό ἐμπόριο τῆς Τραπεζούντας ἡ ἑλληνική ναυτιλία ἔπαιξε σημαντικό ρόλο - ἐρχόταν τρίτη στίς εἰσαγωγές και ἐξαγωγές στοῦ λιμάνι τῆς πόλεως. Ὑπῆρχε ὑποκατάστημα τῆς Τράπεζας Ἀθηνῶν, ἐνῶ οἱ ντόπιοι μεγάλοι τραπεζικοὶ και ἐμπορικοὶ οἴκοι τῶν Γ. Καπαγιαννίδη, ἀδελφῶν Φωστηροπούλου και τῶν Θεοφύλακτου και Λεοντίδη ἤλεγχαν τὴν οἰκονομική ζωὴ τοῦ τόπου. Δεύτερη σὲ σημασία ἐρχόταν ἡ Ἀμισὸς (Samsun) πού ἤκμαζε ὡς κέντρο ἐξαγωγῆς καπνοῦ και διέθετε και αὐτὴ ὑποκατάστημα τῆς Τράπεζας Ἀθηνῶν. Ἡ Κερασούντα και τὰ Κοτύωρα ἤκμαζαν ἐπίσης· και ἐκεῖ τὸ ἐμπόριο ἦταν στά χέρια τῶν Ἑλλήνων.

Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τ. ΙΔ': *Νεώτερος Ἑλληνισμός ἀπὸ τὸ 1881 ὡς τὸ 1913*, Ἀθήνα: Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, 1977, σ.372.

Κείμενο Γ

[...] Ἡ οἰκονομική ἀνάπτυξη, τῶν ἐλλήνων ἐμπόρων τοῦ Πόντου ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19^{ου} αἰῶνα ὀφείλεται κατὰ ἓνα μέρος στήν εὐνοϊκή μεταχείριση πού ἀπολάμβαναν ἀπὸ τὴν τσαρική Ρωσία και σὲ μικρότερο βαθμὸ ἀπὸ ἄλλες μεγάλες Δυνάμεις. Οἱ πολὺγλωσσοι Ἕλληνες ἔμποροι ὑπῆρξαν πολὺτιμοι συνέταιροι, ἐπειδὴ γνώριζαν καλὰ τίς τοπικές ἐμπορικές συνθῆκες και εἶχαν ἐκτεταμένες ἐπαφές με ἑλληνικές παρειακές στήν Εὐρώπη και σ' ὁλόκληρη τὴν ὀθωμανική Αὐτοκρατορία. Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες χριστιανοὶ ἦταν ἐξίσου πολὺτιμοι για τὴν προώθηση εὐρωπαϊκῶν και ιδιαίτερα ρωσικῶν πολιτικῶν φιλοδοξιῶν σὲ βάρος ὀθωμανικῶν ἐδαφῶν. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς διέθεταν συχνά

διπλωματικά διαβατήρια ή απήλαυναν προστασία εύρωπαϊκών Δυνάμεων και όφελήματα από τό σύστημα των διομολογήσεων. Μ' αυτές τις συνθήκες ο αριθμός των μουσουλμάνων εμπόρων στη Μαύρη Θάλασσα μειώθηκε σημαντικά σέ αριθμό και δύναμη γύρω στα τέλη τοῦ περασμένου καί στις αρχές τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα.

Αλ. Άλεξανδρής, Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος τῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου, 1918-1922: Ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική καί τουρκική ἀντίδραση, στό: *Μελετήματα γύρω ἀπό τόν Βενιζέλο καί τήν ἐποχή του*, μέ τήν ἐποπτεία Θάνου Βερέμη καί Οδυσσέα Δημητρακόπουλου, Ἀθήνα: Φιλιππότης, 1980, σσ. 427-428.

ΠΗΓΕΣ

1. Οικονομική και πνευματική ανάπτυξη

1.Συνδυάζοντας τις ιστορικές γνώσεις σας και τις πληροφορίες των παραθεμάτων που σας δίνονται, να αναφερθείτε στην πνευματική δραστηριότητα των Ελλήνων του Πόντου και στην ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης και πατριωτικής δράσης της αστικής τάξης.

Κείμενο Α

Τα δύο φροντιστήρια ήταν τα μοναδικά εκπαιδευτικά ιδρύματα του Πόντου που περιελάμβαναν εκείνη την εποχή εκτός της στοιχειώδους και τη βαθμίδα της μέσης εκπαίδευσης.

Από το έτος της ίδρυσης του από τον Σεβαστό Κυμινήτη, το 1682 ως τα μέσα του 19^{ου} αι. το «Φροντιστήριο Τραπεζούντος» πέρασε διάφορες περιπέτειες : ανέστειλε τη λειτουργία του, άλλαξε ονομασία, βρέθηκε σε περιόδους ακμής και παρακμής. Η λειτουργία του Φροντιστηρίου άρχισε να αναβαθμίζεται από τα μέσα του 19^{ου} αι. Κατά τη σχολική χρονιά 1859-1860 φοιτούσαν στο Φροντιστήριο 108 μαθητές το α' εξάμηνο και 92 το β' εξάμηνο. Όπως φαίνεται από διάφορες μαρτυρίες διαδραμάτισε σημαντικότατο ρόλο τόσο στη μόρφωση των στελεχών της ελληνικής κοινωνίας του Πόντου όσο και γενικότερα στην ανόρθωση του πνευματικού της επιπέδου.

Το «Φροντιστήριο της Αργυρουπόλεως» ιδρύθηκε σαράντα χρόνια μετά την ίδρυση του Φροντιστηρίου της Τραπεζούντος, το 1713, από τον αρχιεπίσκοπο Χαλδίας Ιγνάτιο Σκριβα Α' τον Φυτιάνο και ακολούθησε σε γενικές γραμμές την πορεία του Φροντιστηρίου Τραπεζούντος.

Γιαννακόπουλος Γιώργος Α (επιμ.), *Χαμένες πατρίδες, ο Πόντος των Ελλήνων*. Τα Νέα, 2003 (α' έκδοση), σ. 106.

Κείμενο Β

Οι μη μουσουλμάνοι και κατεσοχήν οι Έλληνες έμποροι απέκτησαν προοδευτικά κυρίαρχη θέση μέσα στην οικονομική ζωή στις ακτές της Μαύρης Θάλασσας κατά τρόπο που προκάλεσε μια οικονομική και κοινωνική απώλεια της ισορροπίας ανάμεσα στις δύο κοινότητες.

Οι ελληνικές εμπορικές και επαγγελματικές μεσαίες τάξεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αντιλαμβάνονταν ότι η μόνη δυνατότητα ελέγχου των πολιτικών δυνάμεων θα ήταν δυνατή μόνο με την αντικατάσταση του υπάρχοντος τουρκικού καθεστώτος από ένα ελληνικό. Κάτω από ένα τέτοιο καθεστώς έλπιζαν ότι θα ήταν ικανοί για αποτελεσματική επίδραση όχι μόνο πάνω στις οικονομικές, αλλά και στις πολιτικές υποθέσεις της χώρας. Για να πετύχουν το σκοπό τους, πίεζαν για ομογενή εθνική συγκρότηση και επανελληνοποίηση των διαφόρων ορθόδοξων οθωμανικών ομάδων.

Πλούτος, ταξική συνείδηση και επιγαμίες έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην επανελληνοποίηση των Ελλήνων αγροτών της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Αλέξης Αλεξανδρής, «Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος τῶν Ελλήνων στον Πόντο, 1918-1922, : ελληνική ἐξωτερική πολιτική και τουρκική ἀντίδραση», *Μελετήματα γύρω ἀπό τόν Βενιζέλο και τήν ἐποχή του*, Ἀθήνα, Φιλιππότης, 1980, σελ. 427-9

2. Αγώνες για τη δημιουργία μιας αυτόνομης Ποντιακής Δημοκρατίας (1917-1922)

2.Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις και το περιεχόμενο του παρακάτω παραθέματος, να αναφερθείτε στη διοίκηση της περιοχής της Τραπεζούντας από το 1916 έως το 1918.

Η περίοδος της ρωσικής κατοχής της Τραπεζούντας

Τον Φεβρουάριο του 1916 η τσαρική Ρωσία επιτίθεται στην Τουρκία με δυο σώματα στρατού. Το ένα εισχωρεί στην Τουρκία από το Βατούμ και παραλιακά, προχωρεί και καθελώνεται στον ποταμό Χαρσίτ, λίγο έξω από την

πόλη Τρίπολη. Το άλλο σώμα προχωρεί από το Καρς προς Ερζερούμ και Αργυρούπολη, κυκλωτικά. Στις μάχες αντίστασης του Σαρίκαμις, η Τουρκία έχασε 90.000 στρατιώτες, οι περισσότεροι από κρουοπαγήματα.

Στις 18 Απριλίου 1916 καταλαμβάνεται η Τραπεζούντα. Κατά την αποχώρηση των Τούρκων από την πόλη ο Βαλής είτε χαρακτηριστικά στον μητροπολίτη Τραπεζούντας Χρύσανθο, που τον άφηνε επικεφαλής της διοίκησης: "Από τους Έλληνες πήραμε τη χώρα τούτη και στους Έλληνες την επιστρέφουμε".

Στην συνέχεια δημιουργείται η πρώτη προσωρινή κυβέρνηση και κυβερνήτης διορίστηκε ο Κωνσταντίνος Θεοφύλακτος ο οποίος αναγνωρίστηκε από τους Ρώσους και από τις δυνάμεις της Αντάντ. Η κυβέρνηση διατηρήθηκε δύο χρόνια και σε αυτήν απευθύνονταν για ζητήματα που αφορούσαν το Βιλαέτι της Τραπεζούντας.

Η επικράτηση των μπολσεβίκων τον Οκτώβριο του 1917 στην Ρωσία είχε ως αποτέλεσμα την επίσημη Ρωσική παραίτηση από τα δικαιώματα πάνω στις βορειοανατολικές επαρχίες της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Αυτό σήμαινε και το τέλος της αυτονομίας των Ελλήνων του Πόντου και τον Φεβρουάριο του 1918 οι τουρκικές δυνάμεις κατέλαβαν επίσημα την Τραπεζούντα.

3.Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις και το περιεχόμενο του παρακάτω παραθέματος, να αναφερθείτε στη συμβολή του Κωνσταντίνου Κωνσταντινίδη στον αγώνα των Ελλήνων του Πόντου για τη δημιουργία αυτόνομης ποντιακής δημοκρατίας.

Το Α΄ Παμποντιακό Συνέδριο που έγινε στη Μασσαλία το 1918 έστειλε στον επίτροπο (υπουργό) Εξωτερικών της Σοβιετικής Ένωσης Λέοντα Τρότσκι το ακόλουθο τηλεγράφημα, το οποίο υπέγραψε ο Κ. Κωνσταντινίδης:

“Συνέδριον, συγκληθέν εν Μασσαλία, πολιτών καταγομένων εκ Πόντου, αποτελούμενον εξ αντιπροσώπων πολιτών διαμενόντων εις Ηνωμένας Πολιτείας, εις την Ελβετίαν, εις την Αγγλίαν, εις την Ελλάδα, Αίγυπτον και εις όλας τας χώρας της Ευρώπης και της Αμερικής σας παρακαλεί να συμφωνήσετε, αυτή η χώρα να αναλάβει τας τύχας της, ώστε μετά την αποχώρησιν των Ρωσικών στρατευμάτων να μην ξαναπέσει εις την Τουρκικήν κυριαρχίαν. Επιθυμία μας είναι να δημιουργήσωμεν ανεξάρτητον Δημοκρατίαν, απο τα Ρωσικά σύνορα έως πέρα στην Σινώπην, και παρακαλούμε να επεμβήτε δυναμικά εις αυτό το θέμα.

Ελπίζοντες εις την αποτελεσματικήν σας υποστήριξιν, σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων.

Δια το συνέδριον, ο Πρόεδρος Κωνσταντίνος Γ. Κωνσταντινίδης.”

4.Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις και το περιεχόμενο των παρακάτω κειμένων, να αναφερθείτε στη στάση της ελληνικής κυβέρνησης στο Ποντιακό ζήτημα από το Δεκέμβριο του 1918 και εξής.

Κείμενο 1

«Ο σεβαστός Πρόεδρος της Κυβερνήσεως επιδοκιμάζει καθ’ όλα τον αγώνα μας και με ενεθάρρυνε πολύ δια την επιτυχίαν του, η δε υποστήριξίς του είναι από τούδε εξησφαλισμένη.»

Απόσπασμα επιστολής του Κ. Κωνσταντινίδη στις 17 Νοεμβρίου 1917, μετά από συνάντηση με τον Ελ. Βενιζέλο στη Νίκαια της Γαλλίας.

Κείμενο 2

Οι απόψεις του Βενιζέλου σχετικά με το ποντιακό ζήτημα, που σχηματίστηκαν με βάση τις εκθέσεις του ειδικού στρατιωτικού εκπροσώπου του στον Πόντο Συνταγματάρχη Καθενιώτη, έτειναν προς τη λύση συνεργασίας του ελληνικού και αρμενικού στοιχείου σε ένα αρμενικό κράτος. Σε αυτή τη λύση συνηγορούσαν και ποντοαρμενικοί κύκλοι που βρίσκονταν στην Κων/λη, το πατριαρχείο Κων/λεως και το Ελληνικό Συμβούλιο. Το αίτημα των Ποντίων για ανεξάρτητο κράτος, πολύ δε περισσότερο για ένωση με την Ελλάδα, κρινόταν από το Βενιζέλο αδύνατο και ουτοπικό. Στις 4 Φεβρουαρίου 1919 αναπτύσσοντας ο Βενιζέλος στο Ανώτατο Συμβούλιο της Ειρήνης στο Παρίσι τις ελληνικές διεκδικήσεις, εξέφρασε την αντίθεσή του στη δημιουργία Ποντιακής Δημοκρατίας, και υποστήριξε την ένταξη της Τραπεζούντας στο Αρμενικό κράτος. Οι θέσεις του αυτές προκάλεσαν θύελλα αντιδράσεων των Ποντίων, που, με διαβήματα προς τους αντιπροσώπους των Μεγάλων Δυνάμεων στο Παρίσι, επέμεναν στην ένωση του Πόντου με την Ελλάδα. Είναι ιδιαίτερα συγκινητικά τα όσα περιέχονται στο έγγραφο που έστειλε ο πρόεδρος του Συνεδρίου των Ποντίων της Μασσαλίας Κ. Κωνσταντινίδης στις αρχές Φεβρουαρίου 1919 με τίτλο «Προς τους εκπροσώπους Συνεδρίου της Ειρήνης, Υπόμνημα υποβληθέν τω Συνεδρίω της Ειρήνης υπό των Αντιπροσώπων του Πόντου, Φεβρουάριος 1919, Παρίσι» :

«Κύριοι, καθ’ όν χρόνον η Διάσκεψις της Ειρήνης, επιδιώκουσα το ανακαινιστικόν και φιλάνθρωπον αυτής έργον, πρόκειται να αποφασίση περί της τύχης των καταπιεσμένων λαών, ημείς, οι υποφαινόμενοι, αντιπρόσωποι των αλυτρώτων του Πόντου Ελλήνων, λαμβάνομεν την τιμήν να φέρωμεν εις γνώσιν υμών, τας εθνικάς διεκδικήσεις της χώρας ημών, ήτοι την ίδρυσιν προς Βορράν της Μ. Ασίας και επί των Νοτίων ακτών της Μαύρης Θάλασσας

(Εύξεινος Πόντος) μιας Ανεξαρτήτου Δημοκρατίας, περιλαμβανούσης μέρος της αρχαίας Αυτοκρατορίας των Κομνηνών εν Τραπεζούντι, από των ακτών του Καυκάσου μέχρι προς Δυσμάρ της Σινώπης μετά του οικείου χίντερλαντ (=ενδοχώρας).»

Κείμενο 3

«Δεν είχα τα στοιχεία που μου φέρατε, δεν εγνώριζα όσα μου λέτε. Να μου κάνετε ένα υπόμνημα και να πάτε εσείς, Σεβασμιότατε, να ξανανοίξετε με τους ενδιαφερομένους τη συζήτηση. Και όπου σας αντικρούσουν με δικά μου λόγια, να με διαψεύσετε.»

Ελ. Βενιζέλος προς τον Μητροπολίτη Χρύσανθο τον Απρίλιο του 1919.

Κείμενο 4

Οι προτάσεις των Ποντίων έτειναν κυρίως στη δημιουργία Ποντοαρμενικού Κράτους, ενώ άλλοι μιλούσαν για Ελληνική Δημοκρατία του Πόντου με ειδική σχέση με την Ελλάδα. Ο Βενιζέλος ενθάρρυνε την ιδέα του Ποντοαρμενικού Κράτους. Στο Υπόμνημά του προς τη Συνδιάσκεψη Ειρήνης στο Παρίσι το Δεκέμβριο του 1918, συμπεριέλαβε στις ελληνικές εδαφικές αξιώσεις τη Σμύρνη, τη Θράκη και τη Βόρειο Ήπειρο, τίποτα σχετικό όμως με τον Πόντο, θεωρώντας ανέφικτη μια τέτοια αξίωση, η οποία το μόνο που θα απέφερε θα ήταν η εξασθένηση των ελληνικών επιχειρημάτων για τα άλλα μέρη, τα περισσότερα ζωτικά και εφικτά.

από την ιστοσελίδα www.ime.gr

Κείμενο 5

«Γνωρίζω ότι οι Πόντιοι δεν αποδέχονται την εν υπομνήματί μου προς Συνδιάσκεψιν υπόδειξιν όπως βιλαέτιον Τραπεζούντος περιληφθή εις Αρμενικόν Κράτος. ... Αλλά παρακαλώ εξηγήσατε αντιπροσώποις αυτών ποίαι σκέψεις με ήγαγον εις διατύπωσιν υπομνήματός μου. Αξίωσιν όπως ιδρυθή ίδιον κράτος Πόντου δεν νομίζω ότι έχει ελπίδας επιτυχίας.»

Τηλεγράφημα Ελ. Βενιζέλου προς την Εθνοσυνέλευση των Ποντίων στο Βατούμ, 7 Φεβρουαρίου 1919.

5. Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις και το περιεχόμενο των παρακάτω κειμένων, να αναφερθείτε στην προσπάθεια ίδρυσης ποντοαρμενικού κράτους και στην κατάληξη των σχετικών διαπραγματεύσεων.

Η επίσκεψη του Χρύσανθου στην Αρμενία και οι διαπραγματεύσεις για Ποντο-αρμενική Ομοσπονδία

Ο Χρύσανθος, εκπροσωπώντας τις ποντιακές οργανώσεις, πήγε πρώτα στην Τιφλίδα για συνομιλίες με τους Γεωργιανούς ηγέτες και κατόπιν στην αρμενική πρωτεύουσα Εριβάν. Εκεί, από τις 10 ως τις 16 Ιανουαρίου 1920, πήρε μέρος σε συνδιάσκεψη με την αρμενική κυβέρνηση. Η συμφωνία υπογράφηκε από τον Αρμένιο πρωθυπουργό Χατισιάν και τον Μητροπολίτη Χρύσανθο. Παράλληλα Αρμένιοι αξιωματικοί και ο συνταγματάρχης Καθενιώτης υπέγραψαν στρατιωτική συμφωνία. Η πολιτική συμφωνία πρόβλεπε ομοσπονδία Ελλήνων και Αρμενίων. Η στρατιωτική συμφωνία πρόβλεπε για τα ελληνικά στρατεύματα που επρόκειτο να επιβιβαστούν στην Τραπεζούντα, την προώθησή τους ως το Ερζερούμ με στόχο την προστασία του ελληνικού στοιχείου. Παράλληλα ο αρμενικός στρατός θα υπεράσπιζε τα σύνορα του Καυκάσου.

Τα δύο μέρη δεν κατάφεραν να συμφωνήσουν στις λεπτομέρειες. Οι Έλληνες πρότειναν συνομοσπονδία Πόντου-Αρμενίας με την εξής διατύπωση: "Ο Πόντος, ο οποίος συνίσταται εκ του βιλαετίου Τραπεζούντος, τον καζά Σαμψούντος, τον καζά της Αμασείας και τον καζά της Σινώπης, σχηματίζει με την Αρμενία μια Ποντιο-Αρμενική ομοσπονδία".

Οι Αρμένιοι από την πλευρά τους πρότειναν, με τις υπογραφές των Χατισιάν, Ζασουλιάν και Τσαρπασιάν την εισδοχή του Πόντου στο κρατικό συγκρότημα της Αρμενίας ως εξής: "Ο Πόντος εισέρχεται στο συγκρότημα της Αρμενικής Δημοκρατίας ως μία ομοσπονδιακή ενότης με ένα και μόνο στρατό, ένα ισχύον νόμισμα, με μία ταχυδρομική και τηλεγραφική υπηρεσία... με μία εξωτερική πολιτική και ένα μόνο κοινοβούλιο αφήνοντας στα εσωτερικά ζητήματα του Πόντου την ελευθερία να διοικήσουν με τα δικά τους όργανα".

Ο Κ. Κωνσταντινίδης, ηγέτης του ποντιακού κινήματος και πρόεδρος του "Παμποντίου Συνεδρίου" της Μασσαλίας, αφού επανέλαβε ότι "ιστορικά και εθνολογικά τα εν λόγω εδάφη είναι ελληνικά" κατήγγειλε τους Αρμένιους ότι αγνόησαν την συμφωνία για τη δημιουργία ποντο-αρμενικής ομοσπονδίας, ότι αποκήρυσσαν με τον τρόπο αυτό "την εχέφρονα πολιτικήν της συμπράξεως των δύο εθνών" και ότι διακατέχονται από "πνεύμα ιμπεριαλιστικής επεκτάσεως εις βάρος γείτονος έθνους".

Το γεγονός της διαφορετικής αντίληψης περί των συμφερόντων του κάθε έθνους και της αμοιβαίας καχυποψίας που επικράτησε απομάκρυνε τις δύο πλευρές. Ο Βενιζέλος, παρ' ότι επαναλάμβανε ότι "δεν θα εδυσσαρεστούμην εάν επρόκειτο να συνδεθεί ο Πόντος με την Αρμενία" άλλαξε άποψη κάτω από το φως των νέων δεδομένων στο

χώρο του Πόντου. Ο συν/χης Δ. Καθενιώτης κατέθεσε την τελική του έκθεση με την οποία πρότεινε τη στρατιωτική επέμβαση του ελληνικού στρατού στον Πόντο με στρατηγικό στόχο τη δημιουργία ελληνικού κράτους και την αποκοπή του δρόμου επικοινωνίας Τούρκων- μπολσεβίκων. Ζητούσε επίσης από τις ελληνικές στρατιωτικές ομάδες του Καυκάσου να είναι έτοιμες για εκστρατεία στον Πόντο. Στην έκθεση Καθενιώτη διατυπώθηκαν οι εξής σκέψεις:

"...εκείνο, όπερ θα μας εξησφάλιζε ριζικώτερον, είναι η σύμψηξις ενός (ελληνικού)Κράτους του Πόντου, το οποίον φυσικά θα εκανόνιζε την εκάστοτε στάσιν του με τας υποδείξεις των Αθηνών..."

Ο Ε. Βενιζέλος ανακοίνωσε στην Αγγλία το σχέδιο του για επέμβαση στον Πόντο με στόχο τη δημιουργία ελληνικού κράτους. Όμως στις 14 Νοεμβρίου 1920 ο Βενιζέλος έχασε τις εκλογές. Η φιλοβασιλική παράταξη κέρδισε την εξουσία δίχως να έχει κανένα σχέδιο για τον Πόντο, ούτε καν για την Μικρά Ασία. Τον Δεκέμβριο οι Τούρκοι νίκησαν τον αρμενικό στρατό, με την αμέριστη υποστήριξη των μπολσεβίκων που επεκτείνονταν προς το νότο και κατέλυαν τις Δημοκρατίες του Καυκάσου. Η ήττα του ελληνικού στρατού στην Μικρά Ασία τον Αύγουστο του 1922 επικύρωσε την κυριαρχία των Τούρκων στον χώρο.

3. Η μεθοδευμένη εξόντωση (γενοκτονία) των Ελλήνων του Πόντου

6. Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις και το περιεχόμενο των παρακάτω κειμένων, να αναφερθείτε στη μεθοδευμένη εξόντωση των Ελλήνων του Πόντου. (επιλογή παραγράφων)

Η Γενοκτονία των Ελλήνων στο Μικρασιατικό Πόντο

Το 1914 ξεκίνησαν οι μεγάλες διωξεις κατά των Ελλήνων της Ιωνίας και της Ανατολικής Θράκης. Το 1915 έγινε η γενοκτονία των Αρμενίων με ενάμισι εκατομμύριο νεκρούς, ενώ το 1916 άρχισε η γενοκτονία των Ελλήνων στον Πόντο με 353.000 νεκρούς ως το 1923. Η σφαγή των Αρμενίων τρομοκράτησε τους Έλληνες του Πόντου, οι οποίοι κατάλαβαν ότι θα ήταν τα επόμενα θύματα. Συγκλονιστική είναι η μαρτυρία του Στάθη Χριστοφορίδη που υπήρξε, το 1915, ακούσιος μάρτυρας της σφαγής των αρμενοπαίδων της Τραπεζούντας. Αναφέρει ότι οι σφαγείς φώναζαν: *"Αμποτε και ς' σου Ρωμανίων! Ατουνούς πα' αέτς' θα 'φτάμε!"* (Αμποτε και στων Ελλήνων! Και αυτούς έτσι θα κάνουμε). Και τελειώνει την αφήγηση του ο Χριστοφορίδης *"Υστερνά ασ' έναν χρόνον, εμάς πα' εκατάστρεψαν"*.

Οι Τούρκοι στον Πόντο άρχισαν με την επιστράτευση όλων από 15 έως 45 ετών και την αποστολή τους στα Τάγματα Εργασίας. Η πλειονότητά τους στάλθηκε στις περιοχές μεταξύ Σεβάστειας και Βαν για την κατασκευή δρόμων. Παράλληλα αμφισβήτησαν το δικαίωμα των Ελλήνων να ασκούν ελεύθερα τα επαγγέλματά τους και επί πλέον απαγόρευσαν τους μουσουλμάνους να συνεργάζονται επαγγελματικά με τους Έλληνες με την ποινή της τιμωρίας από τις στρατιωτικές Αρχές. Κατ' αρχάς οι άτακτες ορδές των Τούρκων επιτίθονταν στα απομονωμένα ελληνικά χωριά κλέβοντας, φονεύοντας, αρπάζοντας τα νέα κορίτσια και καίγοντάς τα. Οι διαπιστώσεις αυτές έγιναν στις 4 Σεπτεμβρίου 1917 από το 2ο Γραφείο του γαλλικού Γενικού Επιτελείου Στρατού και δημοσιεύτηκαν από τον ερευνητή Χ. Τσιρκινίδη.

Οι εκτοπίσεις του ελληνικού πληθυσμού

Σε έγγραφο του αυστριακού υπουργού Εξωτερικών προς το Βερολίνο αναφέρονται τα εξής για την πολιτική των συμμάχων τους: *"Η πολιτική των Τούρκων είναι μέσω μιας γενικευμένης καταδίωξης του ελληνικού στοιχείου, να εξοντώσει τους Έλληνες ως εχθρούς του Κράτους, όπως πριν τους Αρμένιους. Οι Τούρκοι εφαρμόζουν τακτική εκτόπισης των πληθυσμών, δίχως διάκριση και δυνατότητα επιβίωσης, απ' τις ακτές στο εσωτερικό της χώρας, ώστε οι εκτοπιζόμενοι να είναι εκτεθειμένοι στην αθλιότητα και τον θάνατο από πείνα. Τα εγκαταλειπόμενα σπίτια των εξοριζόμενων λεηλατούνται από τα τούρκικα τάγματα τιμωρίας ή καίονται και καταστρέφονται. Και όλα τα άλλα μέτρα τα οποία εις τους διωγμούς των Αρμενίων ευρίσκοντο εις ημερησίαν διάταξιν, επαναλαμβάνονται τώρα εναντίον των Ελλήνων."*

Το σύνολο των διπλωματικών εγγράφων από τη Βιέννη και το Βερολίνο που αφορούν τη γενοκτονία των Ελλήνων στο μικρασιατικό Πόντο μέχρι το 1918 δημοσιεύτηκαν από τον ιστορικό Πολυχρόνη Ενεπεκίδη, με τίτλο *"Γενοκτονία στον Εύξεινο Πόντο. Διπλωματικά Έγγραφα από τη Βιέννη (1909-1918)"* και εκδόθηκαν από την Εύξεινο Λέσχη Θεσσαλονίκης το 1995. Στο έγγραφο αυτά φαίνεται καθαρά ότι οι Αυστρογερμανοί διαπίστωναν ότι η πολιτική της γενικευμένης εθνικής εκκαθάρισης υπαγορεύτηκε από την παντουρκιστική ιδεολογία που τότε κυριαρχούσε στους τουρκικούς πληθυσμούς, καθώς και από *"... τη βουλμία των Τούρκων για την πλούσια ελληνική περιουσία."*

Οι Τούρκοι χρησιμοποίησαν πρωτοφανείς μεθόδους για την εξόντωση των Ελλήνων, όπως την εκτόπιση των πληθυσμών μέσα στο χειμώνα, χωρίς να επιτρέψουν τους εκτοπιζόμενους να πάρουν μαζί τους ούτε τρόφιμα,

ούτε στρώματα. Δεν επέτρεπαν τη στάθμευση των εκτοπιζόμενων σε κατοικημένα μέρη, αλλά μόνο σε μέρη έρημα και εκτεθειμένα στις χειμερινές συνθήκες, με βασικό στόχο την εξόντωσή τους, εφ' όσον θα ήταν αναγκασμένοι να διαμένουν στην ύπαιθρο και επιπλέον δεν θα μπορούσαν να προμηθευτούν τρόφιμα. Απαγόρευαν στους εκτοπιζόμενους να δώσουν βοήθεια στους γέρους γονείς ή στα ανήλικα παιδιά και στους αρρώστους, οι οποίοι εγκαταλείπονταν στα φαράγγια και στα δάση και πέθαιναν από την πείνα ή αποτελειώνονταν από τους στρατιώτες. Τα κυβερνητικά και αστυνομικά όργανα οδηγούσαν τους μετατοπιζόμενους σε ειδικούς λουτρώνες, οι οποίοι ιδρύθηκαν δήθεν για στρατιωτικούς λόγους. Εκεί τους εξανάγκαζαν να λουστούν με την επίκληση λόγων υγιεινής. Έβαζαν κατά εκατοντάδες άνδρες, γυναίκες και παιδιά στα λουτρά, γυμνούς με θερμοκρασία 40 βαθμών. Τα ενδύματά τους εν τω μεταξύ λεηλατούνταν. Όταν έβγαιναν από το λουτρό, τους εξανάγκαζαν να παρατάσσονται στο χιόνι και με θερμοκρασία κάτω του μηδενός και να περιμένουν επίσκεψη του αστυνόμου για καταμέτρηση, ο οποίος ποτέ δεν ερχόταν πριν από μία ώρα. Έπειτα άλλη μία ώρα περίμεναν το γιατρό για ιατρική επιθεώρηση. Κατά την επιθεώρηση χαρακτηρίζονταν άρρωστοι οι νεώτεροι και υγιέστεροι, οι οποίοι θανατώνονταν κατά την αποστολή στο νοσοκομείο.

Ήταν τέτοια η ένταση και η έκταση των διωγμών, ώστε ακόμη και οι σύμμαχοι των Τούρκων διατύπωσαν εγγράφως τις αντιρρήσεις τους. Ο μαρκήσιος Pallavicini έγραφε τον Ιανουάριο του 1918: *"Είναι σαφές ότι οι εκτοπισμοί του ελληνικού στοιχείου δεν υπαγορεύονται ουδαμώς από στρατιωτικούς λόγους και επιδιώκουν κακώς εννοούμενους πολιτικούς σκοπούς."* Την ίδια άποψη εξέφραζαν και σώφρονες Τούρκοι, όπως ο Βεχρήπ πασάς, ο οποίος υποστήριζε ότι ο εκτοπισμός των Ελλήνων ήταν περιττός από στρατιωτικής άποψης. Σχεδόν συγχρόνως ο Αυστριακός πρόξενος της Αμσού Κνιάτοφσκι ανέφερε σε υπηρεσιακή του επιστολή ότι ο εκτοπισμός των Ελλήνων της ποντιακής παραλίας βρισκόταν στα πλαίσια του προγράμματος των Νεοτούρκων, με το οποίο επεδιώκετο η εξασθένηση του χριστιανικού στοιχείου. Θεωρούσε ο ίδιος ότι η καταστροφή αυτή θα είχε μεγαλύτερη απήχηση στην Ευρώπη απ' ό,τι η σφαγές που είχαν διαπράξει κατά των Αρμενίων. Οι φόβοι του Κνιάτοφσκιεδράζονταν στη διαπίστωσή του ότι η καθολική εξόντωση του ελληνικού στοιχείου ήταν επιθυμία του τουρκικού λαού. Εξ άλλου του είχε ειπωθεί από ανώτερους Τούρκους ότι: *"Τελικά πρέπει να κάνουμε με τους Έλληνες ό,τι κάναμε με τους Αρμένιους... Πρέπει με τους Έλληνες, τώρα να τελειώνουμε."*

Στην πρώτη αυτή περίοδο της γενοκτονίας έχασαν τη ζωή τους περισσότεροι από διακόσιες χιλιάδες Έλληνες. Μέχρι το 1923, είχαν εξοντωθεί περισσότεροι από τριακόσιες πενήντα χιλιάδες Έλληνες στο μικρασιατικό Πόντο.

Η γενοκτονία των Ποντίων : αριθμητικά δεδομένα

Από την έκρηξη του α' παγκοσμίου πολέμου (1914) ως την μικρασιατική καταστροφή (1922), οι Νεότουρκοι με τα σκληρά μέτρα που έλαβαν εναντίον των Ελλήνων του Πόντου με τη μέθοδο των εξοριών, βιασμών, σφαγών, εξανδραποδισμών και απαγχονισμών (κατά τον Πανάρετο Τοπαλίδη) εξόντωσαν:

α. κατά την περίοδο 1914-1918.....170.576 Ποντίους

β. κατά την περίοδο 1918-1922.....119.122 Ποντίους

δηλαδή συνολικά.....289.698 Ποντίους

ποσοστό δηλαδή 41,56% σε σύνολο 697.000 Ελλήνων κατοίκων, ενώ κατά τον Γ. Βαλαβάνη οι απώλειες των Ποντίων σύμφωνα με τη Μαύρη Βίβλο του Κεντρικού Συμβουλίου των Ποντίων στην Αθήνα ανέρχονται σε 303.238 ως το 1922, και 353.000 ως το Μάρτιο του 1924, ποσοστό που ξεπερνάει το 50% του ολικού πληθυσμού των Ελλήνων του Πόντου.